

PRÁVNÍ ŘÁD A SYSTÉM PRÁVA ÚVOD DO TRESTNÍHO PRÁVA HMOTNÉHO A PROCESNÍHO

JUDr. Barbora Košinárová, Ph.D.

ÚVOD DO TRESTNÍHO PRÁVA

Prameny trestního práva

- ústavní východiska: Ústava, Listina zákl. práv a svobod
- zákon č. 40/2009 Sb., **trestní zákoník**
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (**trestní řád**)
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

ÚVOD DO TRESTNÍHO PRÁVA

I. Obecná část

TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ A JEHO ZÁKLADY

- odvětví práva veřejného, soubor právních norem
- úkolem: chránit nejdůležitější právní statky
- stanoví, která společensky škodlivá jednání jsou trestnými činy a jaké tresty lze uložit jejich pachatelům
- *ultima ratio* – **subsidiarita trestní represe**
- **zásada zákonnosti** – *nullum crimen sine lege* - Trestní právo má působit jako poslední možnost reakce na společensky nepřijatelné chování
- *nulla poena sine lege*
- zásada humanismu
- zásada individuální trestní odpovědnosti
- zásada subjektivní trestní odpovědnosti – za zavinění

TRESTNÝ ČIN

- § 13 TZ
- Protiprávní čin, který TZ označuje jako trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně
- Rozlišujeme 3 kategorie:
 - **přečiny** – všechny nedbalostní TČ + úmyslné za které TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby do 5 let včetně
 - **zločiny** – vše co není přečin
 - **zvlášť závažné zločiny** - úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let

SKUTKOVÁ PODSTATA TRESTNÉHO ČINU

= souhrn objektivních a subjektivních znaků (resp. skupin znaků, složek), které určují jednotlivé druhy TČ a odlišují je navzájem

1. objekt

- chráněné zájmy (hodnoty), proti nimž směřuje trestný čin (např. u TC krádeže = zájem na ochraně majetku)

2. objektivní stránka

- způsob provedení činu a jeho následky (jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi)

3. pachatel (subjekt)

- pokud ze zákona nevyplývá něco jiného, může jím být kdokoli, kdo je trestně odpovědný

4. subjektivní stránka

- charakterizuje vnitřní psychický vztah pachatele k protiprávnímu jednání

OBJEKT TRESTNÉHO ČINU

= chráněné zájmy (hodnoty), proti nimž směřuje trestný čin

- TZ se dělí na 13 hlav:

- TC proti životu a zdraví
- TC proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství
- TC proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
- TC proti rodině a dětem
- TC proti majetku
- TC hospodářské
- TC obecně nebezpečné
- TC proti životnímu prostředí
- TC proti ČR, cizímu státu a mezinárodní organizaci
- TC proti pořádku ve věcech veřejných
- TC proti branné povinnosti
- TC vojenské
- TC proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

OBJEKTIVNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU

= charakterizuje způsob spáchání TC a jeho následky

a) Jednání

- **Komisivní** – činnostní (např. TČ pozměňování veřejné listiny)
- **Omisivní** – nečinnostní (např. TČ neposkytnutí pomoci)

b) Následek

c) Příčinná souvislost

PACHATEL TRESTNÉHO ČINU

- **pachatelem TC** = trestně odpovědná osoba, která svým jednáním uskutečnila všechny znaky TČ
- **pachatelem je FO, která je v době činu:**
 - a) příčetná
 - b) dovršila 15. rok věku
 - c) je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého
- Podmínky a) - c) musí být splněny současně

SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU

Zavinění

- vnitřní (psychický) vztah člověka k určitým skutečnostem, které zakládají TČ, ať již vytvořeným pachatelem nebo objektivně bez jeho přičinění již v době činu

1) úmysl (úmysl je těžší zavinění než nedbalost)

a) přímý

- pachatel **věděl**, že svým jednáním ohrozí/poruší/může porušit nebo ohrozit zájem chráněný TZ, a **chtěl** takové porušení/ohrožení způsobit

b) nepřímý

- **věděl**, že svým jednáním může porušit/ohrozit zájem chráněný TZ, a pro případ, že jej způsobí, byl s tím **srozuměn**

SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU

2) nedbalost

a) vědomá

- **věděl**, že může způsobem v TZ uvedeným porušit/ohrožit zájem chráněný TZ, ale **bez přiměřených důvodů spoléhal**, že se tak nestane

b) nevědomá

- **nevěděl**, že svým jednáním může takové porušení/ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům **vědět měl a mohl**

OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST

TZ uvádí 5 okolností vylučujících protiprávnost:

1. krajní nouze

- pacient v nemocnici má zástavu srdce, lékař mu při poskytování zevní masáže srdce zlomí žebra – lékař nebude odpovídat za ublížení na zdraví

2. nutná obrana

- muž přepadne na ulici ženu, ta mu v sebeobraně vstříkne do očí slzotvornou látku – žena jedná v nutné obraně, tudíž nebude odpovídat za ublížení na zdraví

3. svolení poškozeného

- např. svolení k lékařským zákrokům

4. přípustné riziko

- při zavádění nové techniky nebo při zkoušení nových výrobků je třeba v zájmu vědeckotechnického pokroku vystavit zájmy chráněné TZ nebezpečí

5. oprávněné použití zbraně

- použití zbraně policistou při výkonu jeho činnosti

TRESTNÁ SOUČINNOST

- mnohost pachatelů trestného činu
- **spolupachatelství** (subjektivní a objektivní podmínka)
- **účastenství** – zásada akcesority účastenství [§ 24 TZ]
 - organizátorství
 - návod
 - pomoc
- organizovaná skupina [např. § 42 písm. o) TZ]
- organizovaná zločinecká skupina [§ 129 TZ]
- teroristická skupina [§ 129a TZ]
- legalizace výnosů z trestné činnosti [§ 216 TZ]
- přípravná jednání
 - spolčení
 - srocení

VÝVOJOVÁ STÁDIA TRESTNÉ ČINNOSTI

a) příprava

- úmyslné vytváření podmínek pro spáchání zvl. závažného zločinu
- trestní jen u zvlášť závažných zločinů, pokud tak TZ stanoví

b) pokus

- jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání TČ
- pachatel trestně odpovědný přesto, že nenaplnil všechny znaky skutkové podstaty TČ

b) dokonáný TČ

- naplňuje všechny znaky skutkové podstaty TC

TRESTY

Taxativní výčet trestů:

1. Odnětí svobody
2. Domácí vězení
3. Obecně prospěšné práce
4. Propadnutí majetku
5. Peněžitý trest
6. Propadnutí věci
7. Zákaz činnosti
8. Zákaz pobytu
9. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
10. Ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti
11. Vyhoštění

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

- zavedena zákonem č. 418/2011 Sb. – od 1. 1. 2012
- zásada souběžné a nezávislé odpovědnosti FO a PO
- **příčitatelnost** trestného činu právnické osobě
 - protiprávní čin
 - spáchaný v zájmu PO nebo v rámci její činnosti
 - vyjmenovanými osobami
 - lze ho PO přičítat
- § 8 odst. 5 TOPO – exkulpace
- compliance programy

OKOLNOSTI ZPŮSOBUJÍCÍ ZÁNÍK TRESTNOSTI

Zánik trestnosti nastává za zákonem stanovených okolnosti, které způsobí, že trestnost činu, který byl v době svého spáchání trestným činem zanikne, tedy že zanikne vztah mezi státem a pachatelem trestného činu, vůči kterému již nadále nemohou být vyvozeny důsledky spojené s jeho spácháním. K okolnostem způsobujícím zánik trestnosti se přihlíží z úřední povinnosti. Nastanou-li, je trestnost činu vyloučena. Okolnosti způsobující zánik trestnosti mohou nastat teprve poté, co byl trestný čin dokonán.

Okolnostmi způsobujícími zánik trestnosti uvedenými v trestním zákoníku jsou:

účinná lítost

promlčení trestní odpovědnosti

zánik trestnosti přípravy trestného činu

zánik trestnosti pokusu trestného činu

Okolnostmi způsobujícími zánik trestnosti neuvedenými v trestním zákoníku jsou:

smrt pachatele trestného činu

milost prezidenta republiky

Okolnost způsobující zánik trestnosti uvedená v zákonu o soudnictví ve věcech mládeže jsou:

- účinná lítost

- promlčení trestního stíhání

ROZSAH KRIMINALIZACE ZTOPO (§ 7)

Právnická osoba může spáchat všechny trestné činy s výjimkou trestných činů:

zabití (§ 141 trestního zákoníku),

vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 142 trestního zákoníku),

účasti na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku),

rvačky (§ 158 trestního zákoníku),

soulože mezi příbuznými (§ 188 trestního zákoníku),

dvojího manželství (§ 194 trestního zákoníku),

opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 trestního zákoníku),

zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku),

týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku),

porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 trestního zákoníku,

vlastizrady (§ 309 trestního zákoníku),

zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315 trestního zákoníku), spolupráce s nepřítelem (§ 319 trestního zákoníku), válečné zrady (§ 320 trestního zákoníku), služby v cizích ozbrojených silách (§ 321 trestního zákoníku),

osvobození vězně (§ 338 trestního zákoníku), násilného překročení státní hranice (§ 339 trestního zákoníku), vzpoury vězňů (§ 344 trestního zákoníku), nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku), opilství (§ 360 trestního zákoníku),

proti branné povinnosti uvedených ve zvláštní části hlavě jedenácté trestního zákoníku,

vojenských uvedených ve zvláštní části hlavě dvanácté trestního zákoníku,

použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411 trestního zákoníku).

PŘIČITATELNOST (§ 8)

Trestným činem je protiprávní čin uvedený v trestním zákoníku, který je spáchán

- v zájmu právnické osoby nebo
- v rámci její činnosti:
 1. statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu právnické osoby,
 2. jinou osobou ve vedoucím postavení PO, která je oprávněná jménem nebo za právnickou osobu jednat,
 3. osobou ve vedoucím postavení PO, která v PO vykonává řídicí nebo kontrolní funkci,
 4. osobou, která vykonává rozhodující vliv na řízení právnické osoby,
 5. zaměstnancem právnické osoby při plnění pracovních úkolů.

VYVINĚNÍ RESP. ZPROŠTĚNÍ

Právnícká osoba se může za jednání svých nejvyšších představitelů **trestní odpovědnosti zprostit** (kategorie 1-4) či vůbec **nedojde k přičtení trestní odpovědnosti** (kategorie 5) za předpokladu, že zjednodušeně řečeno učinila:

- a) „učinila vše co po ní lze spravedlivě požadovat“, resp.
- b) „vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat“.

Uvedené obsahuje tzv. Compliance program.

TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

II. Zvláštní část

ÚVOD

- **13 hlav trestního zákoníku, TČ rozděleny podle druhového objektu**
- TČ proti životu a zdraví
- TČ proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství
- TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
- TČ proti rodině a dětem
- TČ proti majetku
- TČ hospodářské
- TČ obecně nebezpečné
- TČ proti životnímu prostředí
- TČ proti ČR, cizímu státu a mezinárodní organizaci
- TČ proti pořádku ve věcech veřejných
- TČ proti branné povinnosti
- TČ vojenské
- TČ proti lidskosti, proti míru, válečné trestné činy

VRAŽDA (§ 140)

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.
- (2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.
- (3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2
 - a) na dvou nebo více osobách,
 - b) na těhotné ženě,
 - c) na dítěti mladším patnácti let,
 - d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,
 - e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,
 - f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,
 - g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,
 - h) opětovně,
 - i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo
 - j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

USMRCENÍ Z NEDBALOSTI (§ 143)

(1) Kdo jinému z nedbalosti způsobí smrt, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony.

(4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 3 smrt nejméně dvou osob.

LOUPEŽ (§ 173)

(1) Kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu, nebo

d) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(3) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

LOUPEŽ (§ 175)

Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem.

- vyhrožování něčím neoprávněným
- ale i legálním, pokud vynucované takto nelze požadovat (např. podáním TO)
- také působení na 3. osobu (nikoliv jen poškozeného)
- v praxi nejčastěji vynucování majetkového prospěchu

PODVODNÁ JEDNÁNÍ

- 209-212 TZ: **podvod, pojistný podvod, úvěrový podvod, dotační podvod**
- § 209 TZ: *Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.*
- § 212 TZ: *Kdo v žádosti o poskytnutí dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo příspěvku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.*

KORUPCE

- legální definice **úplatku**: *neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok*
- § 331 TZ: přijetí úplatku
- § 332 TZ: podplacení
- § 333 TZ: nepřímé úplatkářství

- obstarávání věcí obecného zájmu

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Základní charakteristika

- trestním řízením se rozumí zákonem stanovený postup OČTŘ a dalších subjektů podílejících se na tomto postupu s cílem zjištění trestných činů a jejich pachatelů a jejich spravedlivého potrestání, jakož i zajištění výkonu rozhodnutí o potrestání
- jedná se fakticky o účel trestního řízení upravený v § 1 TrŘ
- účelem trestního řízení však není jen potírání kriminality, ale i
 - právo odepřít výpověď dle § 100 TrŘ
 - důvěra občanů v trestní řízení a v činnost OČTŘ - viz právo na spravedlivý proces (fair trial) atd.
 - výchovné působení ve vztahu ke společnosti - délka trestního řízení ☹
 - předcházení a zamezování kriminality - úcta k právu

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Základní charakteristika

- trestní řízení je kontradiktorní, tj. „spor“ mezi obžalobou a obhajobou (§ 89/2 TrŘ - provedení důkazu)
- vina musí být dokázána (právo mlčet) - nedokázaná vina je dokázaná nevina (§ 2/5 TrŘ - SZ je povinen dokazovat vinu, obviněný nemusí dokazovat nevinu)
- de lege ferenda úvahy o zavedení tzv. důkazního břemene státního zástupce – otázka jeho „unesení, neunesení“

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Základní zásady trestního řízení

- pravidla (principy), která jsou výslovně či mlčky zpravidla vyjádřená v TrŘ
- představují východiska pro tvorbu (zákonodárce), interpretaci a aplikaci (orgány činné v trestním řízení) systému trestněprávně procesních norem
- jedná se o určité právní principy, vůdčí právní ideje jimiž je ovládáno trestní řízení a které musí být vykládány a aplikovány v souladu s Ústavou, LZPS, popř. v jejich duchu
- jsou typické pro trestní řízení jako celek nebo jen např. pro některé jeho stadia (zásady typické pro dokazování, hlavní líčení atd.).

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Základní zásady trestního řízení - funkce

- funkce interpretační - spočívá v tom, že prostřednictvím zásad trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení interpretaci příslušného ustanovení a tím zajišťují jednotnou interpretaci zákona
- funkce poznávací - spočívá v tom, že z charakteru základních zásad a jejich uplatnění v trestním procesu můžeme usuzovat na charakter trestního procesu, tj. zda je inkviziční, kontradiktorní, smíšený
- funkce aplikační - projevuje se v rozhodovacím procesu orgánů činných v trestním řízení
- funkce tvorby práva - spočívá v tom, že zákonodárce musí vycházet důsledně ze základních zásad, na nichž je norma vybudována

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Právo na spravedlivý proces

- čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod
- každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, spravedlivě a v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění (tj. trestný čin, přešupek, či správní delikt) proti němu
- uvedené právo se netýká jen trestního řízení
- spravedlivým (řádným/férovým) je ten proces, který je veřejný, spravedlivý a rozhodnutý v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Právo na spravedlivý proces

- čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod
- každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, spravedlivě a v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění (tj. trestný čin, přešupek, či správní delikt) proti němu
- uvedené právo se netýká jen trestního řízení
- spravedlivým (řádným/férovým) je ten proces, který je veřejný, spravedlivý a rozhodnutý v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada volného hodnocení důkazů

- OČTŘ hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení po pečlivém zvážení všech okolností a to nejprve jednotlivě a potom v celkovém souhrnu
 - je třeba posoudit jejich věrohodnost a pravdivost
- § 125 TrŘ - soud v odůvodnění rozsudku uvede, které skutečnosti vzal za prokázané o která skutková zjištění opřel své úvahy
- je soudce skutečně vázán jen zákonem? – viz výše

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Právo na zákonného soudce

- rozvrh práce soudu – obsahuje způsob, jakým jsou jednotlivé věci přidělovány konkrétním soudcům a tím vylučuje možnost, že by po podání nového návrhu obžaloby někdo s tímto návrhem manipuloval podle něčích zájmů a přidělil ho soudci, který by v dané věci mohl být nějak zainteresován
- právo na neměnitelnost senátu - zásada bezprostřednosti – potřebuji slyšet a vidět, důležitost neverbálních projevů vyslychané osoby
 - soud smí přihlížet jen k těm důkazům, které byly přímo před ním provedeny (co není před soudem, není na světě)
 - § 202/1 TrŘ - hl.l. se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
 - § 234/1 TrŘ - veřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
 - § 242 TrŘ – neveřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
 - § 197 TrŘ náhradní soudce - účastní se hlavního líčení kromě členů senátu
 - § 219/3 TrŘ - při odročení sdělí předseda senátu podstatný obsah předchozího líčení
- výjimkou je rozhodování trestním příkazem

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada zákonnosti

- nullum crimen sine lege - není trestného činu bez zákona
- nulla poena sine lege – není trestu bez zákona
- čl. 3/3 Ústavy - státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon
- čl. 2/2 LZPS - státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada presumpce nevinoty

- účelem je jednak to, aby obviněná osoba nesnášela stejné následky jako odsouzená osoba a jednak, aby průběh vykonaného dokazování umožnil soudu rozhodovat nestranně; má stránku
- hmotněprávní - zákaz vyjadřovat se o obviněném jako o vinném před pravomocným vyjádřením soudu o jeho vině
- procesněprávní - pravidla soudního dokazování mají být takové, aby soud určil vinu nestranně a na základě zákona
- vina obviněného musí být dokázána, tj. nedokázaná vina je dokázaná nevinota – in dubio pro reo
- presumpce „viny“ – média, ale i chování OČTŘ vůči obviněnému

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada legality

- státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak
- nařízení rady (EU) 2017/1939 ze dne 12. října 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce - ochrana finančních zájmů evropských společenství (zločinné spolčení)
- 551/1992 Sb., Evropská úmluva o předávání trestního řízení
- oportunita je výjimkou ze zásady legality – státní zástupce nemá povinnost stíhat všechny trestné činy o kterých se dozví
- prvky oportunita - § 159a/3 TrŘ fakultativní odložení věci, § 172/2 TrŘ - fakultativní zastavení trestního stíhání; neúčelnost)
- oportunita není zásadou českého trestního řízení

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada legality

- souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
 - u taxativně vyjmenovaných trestných činů v případě, že pachatel je ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem
 - souhlasu není třeba v případě smrti, poškozený je mladší 15 let, souhlas byl vzat v tísní
- nepřípustnost trestního stíhání - § 11 TrŘ - milost, amnestie, věk, přičetnost, promlčení, smrt

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada legality

- hmotněprávní a procesněprávní exempce
- beztrestnost - čl. 27 Ústavy – poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování a projevy učiněné v PS či Senátu nebo v jiných orgánech, lze je stíhat jen se souhlasem komory; odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání mandátu vyloučeno
 - soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu; odepře-li Senát souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání funkce soudce Ústavního soudu vyloučeno
- nestíhatelnost – čl. 62 Ústavy - prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt
 - prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu; trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt
 - trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce prezidenta republiky je navždy vyloučeno

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Tzv. odklony

- § 307 TrŘ - podmíněné zastavení trestního stíhání
 - doznal se
 - uhrazení škody poškozenému
 - vydání bezdůvodného obohacení
 - dosavadní život a okolnosti případu
- § 309 TrŘ - narovnání
 - prohlášení, že spáchal skutek
 - uhrazení škody poškozenému
 - vydání bezdůvodného obohacení
 - složení peněžní částky k obecně prospěšným účelům
- § 175a TrŘ - dohoda o vině a trestu - nelze u zvláště závažného zločinu (de lege ferenda se o tom uvažuje – případ SR – vražda Kuciak, Kušnírová)
 - výsledky vyšetřování dostatečně nasvědčují tomu, že skutek se stal, je trestným činem a spáchal jej obviněný
 - obviněný prohlásil, že spáchal skutek a nejsou pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada oficiality

- povinnost orgánů vystupovat z úřední povinnosti (ex officio), pokud zákon nestanoví něco jiného
- výjimky ze zásady oficiality
 - souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
 - opravné řízení se zahajuje podáním opravného prostředku
 - o nároku na náhradu škody se rozhodne, pokud se poškozený připojí s tímto návrhem
 - o svědečném, znalečném, tlumočném a odměně obhájce se rozhoduje jen na návrh

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada přiměřenosti/zdrženlivosti

- trestní věci se musí projednávat s plným šetřením základních lidských práv a svobod
- zásahy jen v odůvodněných případech a v nezbytné míře
- tzv. test proporcionality
 - hodnocení zásahu z hlediska vhodnosti, kdy je posuzována možnost splnění sledovaného účelu
 - není-li daný zásah ani způsobit sledovaného cíle dosáhnout, jde o projev svévole ze strany zasahujícího orgánu
 - hodnocení zásahu z hlediska potřebnosti, tj. zda je daný zásah vůbec nutný a zda lze sledovaného cíle dosáhnout i jinými prostředky
 - přednost má být dána takovému jednání, které do práv zasáhne v míře nejmenší
 - hodnocení přiměřenosti v užším smyslu, kdy se navzájem poměřují újma a veřejný zájem takového zásahu

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada ústnosti

- jednání před soudy je ústní, osoby se vyslychají
- soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran
- právo osoby, proti které se vede trestní řízení být slyšen a vyjádřit se ke všem skutečnostem
- co není před soudem není na světě - při rozhodnutí o vině a trestu soud nepřihlíží k tomu, co je ve spisech, ale co zazní před ním
- přečtení protokolů o dřívější výpovědi obžalovaného - § 207/2 TrŘ
 - jedná se v jeho nepřítomnosti
 - odepře vypovídat
 - podstatné rozpory – paměťová stopa je nejlepší hned po popisované události, zapomínat je lidské, snaha zveličovat, přehánět

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásada ústnosti

- přečtení protokolů o předchozím výslechu svědka - § 211 TrŘ
 - osobní výslech osoby není nutný- stejnou věc opakuje více svědků, podané svědectví se netýká předmětu řízení
 - osoba zemřela, stala se nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou (v cizině možno vyslýchat cestou právní pomoci, ale pak stejně čtu)
 - svědek odmítl vypovídat
 - svědek se v podstatných bodech odchyluje od své předchozí výpovědi
 - místo výslechu znalce se čte jeho posudek
- se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze číst v hl. I. úřední záznamy o podání vysvětlení a o provedení dalších úkonů v přípravném řízení
- § 314c TrŘ - samosoudce může rozhodnout bez projednávání („slyšení“) věci – trestní příkaz

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Předsoudní stádia trestního řízení

- jeho účelem je prověřit podezření ze spáchaní trestného činu a opatřit podklad pro podání obžaloby, nebo není-li důvod pro podání obžaloby, slouží jako podklad pro jiné rozhodnutí státního zástupce ve věci samé
- přípravné řízení (prověřování a vyšetřování)
 - standardní přípravné řízení - § 158/3 až § 158b TrŘ (prověřování), § 160 až § 167 TrŘ (vyšetřování); v jeho rámci se důkazy neprovádí
 - rozšířené přípravné řízení - § 158/3 až § 158b TrŘ (prověřování), § 168 až § 179 TrŘ (vyšetřování); v jeho rámci se důkazy provádí
 - zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů
 - zkrácené přípravné řízení, § 179a až § 179h TrŘ; koná se v tzv. bagatelních věcech (horní hranice TOS do 5 let) s lhůtou skončení do dvou týdnů od sdělení podezření

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Policejní orgán

- jde o legislativní zkratku vymezenou v § 12/2 TrŘ - útvary nebo pověřené orgány
 - primárně P ČR (primární policejní orgán) + GIBS, VP, VS, BIS, UZIS, VZ (sekundární policejní orgán)
- policejní orgán je oprávněn konat obecně prověřování
 - konkrétní útvary a pověřené orgány jsou stanoveny konkrétními právními předpisy upravujícími činnost subjektů v postavení policejního orgánu, resp. interními akty řízení

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Státní zástupce

- v přípravném řízení tzv. dominus litis
 - orgán činný v trestním řízení
 - povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (zásada legality)
 - odpovídá za zákonnost průběhu přípravného řízení
 - dozor v přípravném řízení - § 174 TrŘ
 - dávat závazné pokyny
 - vyžadovat spisy, dokumenty atd.
 - výlučná návrhová oprávnění - např.
 - návrh na vydání k příkazu o provedení domovní prohlídky (§ 83/1 TrŘ)
 - návrh na vydání příkazu k provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88/2 TrŘ)

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Státní zástupce

- výlučná rozhodovací oprávnění - zajištění nároku poškozeného - § 47 TrŘ
 - zajištění majetku
- vydání meritorních rozhodnutí
 - zastavení trestního stíhání - § 172 TrŘ
 - přerušení trestního stíhání - § 173 TrŘ
- vyjma rozhodnutí uvedených v § 146a TrŘ rozhoduje o stížnostech do rozhodnutí policejního orgánu
- vypracovává a podává obžalobu, návrh na potrestání, návrh na schválení dohody o vině a trestu

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Soud v přípravném řízení

- k provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh (§ 26/1 TrŘ)
- soud, u něhož státní zástupce podal návrh, se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu (§ 26/2 TrŘ)
- Pl. ÚS 4/2014 z 19.4.2016 - pokud příslušný návrh podává státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství, je třeba aplikovat obecnou úpravu místní příslušnosti soudů v trestním řádu a místní příslušnost okresního soudu určit podle kritérií stanovených v § 18 TrŘ, tj. z množiny okresních soudů, v jejichž obvodech krajské nebo vrchní státní zastupitelství působí, zvolit ten, jehož místní příslušnost těmto kritériím odpovídá

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Úkony soudu v přípravném řízení

- ustanovení obhájce obviněnému (§ 39/1 TrŘ)
- rozhodování o vzetí obviněného do vazby (§ 68 a 73b/1 TrŘ)
- vydání příkazu k zatčení obviněného (§ 69/1 TrŘ)
- vydání příkazu k zadržení podezřelého (§ 76a/1 TrŘ)
- vydání příkazu k domovní prohlídce (§ 83/1 TrŘ)
- vydání příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků (§ 83a/1 TrŘ)
- nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88/1, 2 TrŘ)

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Úkony soudu v přípravném řízení

- nařízení vydání údajů o telekomunikačním provozu (§ 88a/1 TrŘ)
- rozhodování o uložení předběžného opatření (§ 88m/3 TrŘ)
- účast při provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu spočívajícího ve výslechu svědka nebo v rekognici (§ 158a TrŘ)

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Postup před zahájením trestního stíhání - Prověřování

- policejní orgán je oprávněn dle § 158 TrŘ např.
 - vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů
 - vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecké posudky
 - obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály
 - zadržet osobu podezřelou
 - provádět ohledání místa činu

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Postup po zahájení trestního stíhání - vyšetřování

- § 161/2 TrŘ - není-li uvedeno jinak, vyšetřování konají útvary P ČR
 - GIBS – TČ spáchané příslušníky P ČR, VS a celníky + zaměstnanci těchto subjektů v souvislosti s plněním jejich pracovních úkolů
 - státní zástupce - TČ spáchané příslušníky GIBS, BIS, UZIS, VP, VZ
 - kapitán lodi při dálkových plavbách - TČ spáchané na této lodi
 - vojenská policie - např. TČ příslušníků ozbrojených sil spáchané při plnění úkolů v zahraničí (zahraniční mise)
- trestní stíhání se souhlasem poškozeného - § 163, § 163a TrŘ – výjimka ze zásady legality

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Soudní stádia – Předběžné projednání obžaloby

- předběžné projednání obžaloby - jeho účelem je, aby se do trestního řízení dostaly pouze věci, které tam patří; § 185 a násl. TrŘ
 - věc patří do příslušnosti jiného soudu
 - zastavení trestního stíhání
 - přípravné řízení nebylo provedeno podle zákona
 - ve věci nejsou v potřebném rozsahu objasněny všechny okolnosti
 - nařízení hlavního líčení
- samosoudce předběžné projednání věci neprovádí, ale obžalobu má povinnost „přezkoumat“ ve výše uvedeném duchu

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Hlavní líčení

- § 196 a násl. TrŘ
 - nejdůležitější stadium trestního řízení, ve kterém se rozhodují otázky viny, trestu a další otázky
- počátek hlavního líčení
 - sdělení věci, která bude projednávána
 - zjištění přítomnosti osob - SZ, obžalovaný, obhajoba, svědci, znalec, tlumočník
 - lze konat v nepřítomnosti obžalovaného, pokud lze věc spolehlivě rozhodnout i bez něho
 - nelze konat v nepřítomnosti obžalovaného v případě vazby, VTOS, TČ s horní hranicí převyšující 5 let - obžalovaný se může práva účasti vzdát
 - přednesení obžaloby
 - práva poškozeného a zúčastněné osoby

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Hlavní líčení

- provádění dokazování
 - tzv. procesní rovnost zbraní, tj. státní zástupce má shodná práva a povinnosti jako obžalovaný (a naopak)
- závěr hlavního líčení
 - závěrečná řeč státního zástupce a dalších osob (obžalovaný, obhájce, poškozený, zmocněnec poškozeného)
 - právo na poslední slovo obžalovaného
- rozhodnutí v hlavním líčení - nejčastěji rozsudek
 - odsuzující, zprošťující

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Druhy opravných prostředků

- řádné opravné prostředky
 - stížnost do usnesení (§ 141 a násl. TrŘ)
 - odvolání (§ 245 a násl. TrŘ)
 - odpor do trestního příkazu (§ 314g TrŘ)
- mimořádné opravné prostředky
 - dovolání (§ 265a a násl. TrŘ)
 - obnova řízení (§ 277 a násl. TrŘ)
 - stížnost pro porušení zákona (§ 266 a násl. TrŘ)

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásady opravného řízení

- princip apelace - zruší, odstraní vady a rozhodne
- princip kasace - zruší a vrátí
- zákaz reformace in peius - zákaz změny k horšímu
- beneficium cohaesionis - dobrodiní v souvislostech
- úplný revizní princip - např. stížnost
- omezený revizní princip - např. odvolání
- účinek devolutivní - rozhodnutí o opravném prostředku se přenáší na jiný (zpravidla nadřízený) orgán
 - autoremedura - orgán, který rozhodnutí vydal, sám vyhoví opravnému prostředku (stížnost) a původní rozhodnutí změní
- účinek suspenzivní - odkladný účinek rozhodnutí

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Zásady opravného řízení

- princip apelace - zruší, odstraní vady a rozhodne
- princip kasace - zruší a vrátí
- zákaz reformace in peius - zákaz změny k horšímu
- beneficium cohaesionis - dobrodiní v souvislostech
- úplný revizní princip - např. stížnost
- omezený revizní princip - např. odvolání
- účinek devolutivní - rozhodnutí o opravném prostředku se přenáší na jiný (zpravidla nadřízený) orgán
 - autoremedura - orgán, který rozhodnutí vydal, sám vyhoví opravnému prostředku (stížnost) a původní rozhodnutí změní
- účinek suspenzivní - odkladný účinek rozhodnutí

DĚKUJI ZA POZORNOST

Jungmannova 17 | 110 00 Praha 1
| Česká republika

+420 221 506 700

www.cevro.cz

www.cevro.cz